

К.В. БЕЗВЕРХИЙ

(Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, Україна)

Удосконалення методики виявлення ознак викривлень і помилок у фінансовій звітності підприємства на основі аналітичних процедур

Аналітична робота на підприємствах по запобіганню викривлень даних фінансової звітності повинна займати провідне місце в робочій програмі бухгалтера, аналітика та аудитора. Стаття присвячена удосконаленню методики виявлення ознак викривлень і помилок у фінансовій звітності підприємства на основі застосування аналітичних процедур. Встановлено, що основними проблемами при реалізації концепції перевірки фінансової звітності на підприємстві є відсутність прийнятої методики виявлення ознак викривлень і помилок у фінансовій звітності на основі аналітичних процедур та визначення її змісту. Запропоновано джерела нефінансової інформації, що уможливує виявлення аналітичних симптомів викривлення фінансової звітності. Охарактеризовано індикатори, що сигналізують про можливе викривлення інформації у фінансовій звітності підприємства. Рекомендовано в практиці застосування аналітичних процедур при виявленні помилок і викривлень у фінансовій звітності підприємства використовувати Z-модель Е. Альтмана з метою перевірки фактів та отримання додаткових доказів викривлення даних фінансової звітності.

Ключові слова: фінансова звітність, контроль, інформація, методика, викривлення, помилки, аналітичні процедури.

К.В. БЕЗВЕРХИЙ

(Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, Україна)

Совершенствование методики обнаружения признаков искажений и ошибок в финансовой отчетности предприятия на основе аналитических процедур

Аналитическая работа по предотвращению искажений данных финансовой отчетности предприятия должна занимать ведущее место в рабочей программе бухгалтера, аналитика и аудитора. Статья посвящена усовершенствованию методики выявления признаков искажений и ошибок в финансовой отчетности предприятия на основе применения аналитических процедур. Установлено, что основными проблемами при реализации концепции проверки финансовой отчетности на предприятии является отсутствие принятой методики выявления признаков искажений и ошибок в финансовой отчетности на основе аналитических процедур и определения ее содержания. Предложены источники нефинансовой информации, что делает возможным обнаружение аналитических симптомов искажения финансовой отчетности. Охарактеризованы индикаторы, сигнализирующие о возможном искажении информации в финансовой отчетности предприятия. Рекомендовано в практике применения аналитических процедур при обнаружении ошибок и искажений в финансовой отчетности предприятия использовать Z-модель Э. Альтмана с целью проверки фактов и получения дополнительных доказательств искривления данных финансовой отчетности.

Ключевые слова: финансовая отчетность, контроль, информация, методика, искажения, ошибки, аналитические процедуры.

Improvement of Methods for Detection of Signs of Errors and Omissions in the Financial Statements Based on Analytical Procedures

Analytical work within enterprises aimed to prevent omissions of financial reporting data should play a leading role in the work program of accountant, analyst and auditor. The article is devoted to the improvement of methods for detection signs of errors and omissions in the financial statements by applying analytical procedures. It was established that the main issues at implementation of the concept of financial statements control in the enterprise are the lack of adopted methods to detect signs of errors and omissions in the financial statements based on analytical procedures and determining of their content. The sources of non-financial information that enables detection of analytical features of omissions in the financial statements are proposed. The characteristic is given to the indicators that alarm about the possible omissions of information in the financial statements. For identifying errors and omissions in the financial statements in the implementation practice of analytical procedures it is recommended to use Z-model of E. Altman for the purpose of checking the facts and receiving additional evidence of omissions of these financial statements.

Keywords: financial statements, control, information, methods, omissions, errors, analytical procedures.

Постановка проблеми. Аналітичні процедури, як один із видів аудиторських процедур, покликані виявити наявність або відсутність невірно відображених фактів господарської діяльності. Аналітичні процедури включають в себе виявлення, оцінку і аналіз фінансово-економічних показників діяльності суб'єкта господарювання, що перевіряється, та спрямовані на встановлення області можливого ризику. Активна наступальна кампанія по досягненню достовірності фінансової звітності потребує використання відрегульованих аналітичних процедур і низки методів економічного аналізу. Особливої актуальності набуває питання удосконалення методики виявлення ознак викривлень і помилок у фінансовій звітності підприємства, що забезпечує її безперервну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями, пов'язаними із виявленням ознак викривлень і помилок у фінансовій звітності, в різний час займалися такі вітчизняні вчені-економісти як С. Бардаш, М. Білуха, В. Бондар, М. Бондар, Ф. Бутинець, А. Бутко, Л. Гуцаленко, В. Жук, С. Івахненко, М. Корінько, Р. Костирко, Є. Мних, В. Пантелеєв, О. Петрик, М. Пушкар, В. Шевчук [1-17] та інші. Проте, на сьогодні в науково-практичній літературі питання удосконалення методики виявлення ознак викривлень і помилок у фінансовій звітності підприємства на основі аналітичних процедур не знайшло свого широкого відображення, що визначає актуальність нашого дослідження.

Мета статті полягає в удосконаленні методики виявлення ознак викривлень і помилок у фінансовій звітності підприємства на основі аналітичних процедур.

Результати дослідження. Аналітична робота на підприємствах по запобіганню викривлень фінансової

звітності повинна займати провідне місце в робочій програмі бухгалтера, аналітика та аудитора.

Кожен показник звітності пов'язаний із іншими показниками фінансової діяльності підприємства, дублюється в звітах за минулі періоди та утворює, тим самим, комплексну систему обліково-звітних даних. Індивідуальний підхід до кожного показника необхідний у процесі проведення аналітичних процедур з метою виявлення та усунення порушень і викривлень в бухгалтерському обліку. Уявлення про той чи інший факт господарської діяльності нерідко може бути хибним не тільки через навмисне викривлення показників обліку та звітності, а й з причин невірного тлумачення, неясності формулювань податкових норм і бухгалтерських стандартів. Послідовність дій аналітика в процесі аналізу отриманої бухгалтерської і фінансової інформації повинна спиратися на науково-нормативний підхід щодо аналізованих числових показників, які включають в себе обчислення фактичного значення показника, порівняння його з обліковими, вивчення закономірності поведінки такого показника тощо. Таким чином, виявити зміни в системі економічних показників та правопорушень в результаті помилок і викривлень фінансової звітності підприємства можливо за допомогою аналітичних процедур.

Економічний аналіз в ході виявлення викривлень і помилок у фінансовій звітності передусім повинен бути спрямований на об'єкт дослідження, його конкретні результати, не обмежуючись загальними висновками. Аналітичні розрахунки в ході аналізу фінансової звітності підприємства покликані визначити не тільки величину суттєвої помилки, а й відповісти на питання про причини її виникнення, фактори, які сприяють тому чи іншому порушенню в

бухгалтерському обліку. Загальноприйняті в економічному аналізі методи аналітичних розрахунків (метод ланцюгових підстановок, метод розрахунку індексів і коефіцієнтів, метод балансових зіставлень) доцільніше використовувати в комплексі з методами дедукції, індукції, деталізації і систематизації з урахуванням галузевих особливостей підприємств, специфіки та масштабу їх діяльності, різноманітності прийомів перекручування даних бухгалтерського обліку та звітності.

У сучасних умовах методика аналітичних процедур потребує доопрацювання з урахуванням особливості підприємства, формування нових інструментів господарського механізму, появи електронних способів викривлення бухгалтерської звітності, характеру порушень у бухгалтерському обліку, в результаті чого ця методика може вважатися одним із способів виявлення помилок і викривлень у системі економічних показників.

Впровадження на підприємстві методики та рекомендацій з проведення економічного аналізу показників фінансової звітності у системі внутрішньогосподарського контролю (надалі – *СВК*) приведе у кінцевому підсумку до якісного поліпшення роботи підприємства, а це в свою чергу має важливе економічне значення для розвитку бухгалтерського обліку та аудиту, підвищення достовірності звітності, забезпечення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємств. Аналітичні процедури, які враховують індивідуальні особливості організаційної структури економічного суб'єкта, в такому випадку, будуть подвійно сприяти виявленню наявності або відсутності викривлень показників фінансової звітності суб'єкта господарювання.

Для виявлення помилок і викривлень у фінансовій звітності найбільш дієвою є побудова ефективної СВК, постійний моніторинг і профілактика операційного середовища підприємства, а також аналіз подій, що виходять за межі норм практики бухгалтерського обліку.

Перелік аналітичних процедур досить широкий і включає в себе порівняння фактичних показників фінансової звітності із плановими показниками, визначеними управлінським персоналом та з прогнозними показниками, що визначені аудитором; порівняння даних бухгалтерської звітності із середньогалузевими показниками і даними, що не входять до складу фінансової звітності підприємства.

Таким чином, необхідно розрізняти два об'єкти аналізу:

1) Фінансову звітність, у результаті аналізу якої може бути ідентифіковано: необґрунтоване відхилення фінансових показників порівняно із іншими порівнянними даними і попередніми періодами; збільшення доходної частини при зменшенні грошових надходжень і матеріально-виробничих запасів; збільшення запасів при зменшенні заборгованості перед кредиторами; зайві закупівлі.

2) Нефінансову інформацію, що дозволяє зробити висновок про порушення.

В рамках нашого дослідження метою аналізу показників є виявлення сигнальних ознак, нетипових господарських операцій і незвичайних числових показників звітності. Відповідно спочатку необхідно виділити параметри, відхилення від яких будуть нетиповими, з урахуванням специфіки діяльності підприємства.

Залежно від встановлених параметрів, можна виділити наступні варіанти аналітичних процедур:

1) Горизонтальний аналіз, що дозволяє аналізувати відхилення величин окремих статей у порівнянні із попереднім періодом.

2) Вертикальний аналіз, який дозволяє аналізувати відхилення частки статей фінансової звітності в підсумковому показнику та порівнювати структурні відхилення показників фінансової звітності в порівнянні із попередніми періодами.

3) Фінансовий аналіз показників.

Для підтвердження незвичайності фактів або подій господарської діяльності підприємства можливе також комплексне використання всіх методів порівняльного аналізу. Аналіз нефінансової інформації про специфіку господарської діяльності, організаційну структуру підприємства, керівництво, ділових партнерах, незвичайних операціях дозволяє побачити відсутність єдності інформації, представленої в звітності та інформації, отриманої за результатами аналізу інших джерел і, відповідно більшу роль у виявленні помилок й викривлень у фінансової звітності підприємства.

Першочерговою дією аналізу нефінансової інформації, на нашу думку, повинна бути звірка списку сторін, зазначених у звітності з іншими альтернативними джерелами інформації про підприємство, наприклад її веб-сайтом, що містить більш детальний опис господарської діяльності. Часом, схожість стилів сайтів різних підприємств, взаємодіючих між собою, може бути ознакою явного контролю. Іноді в ЗМІ можуть бути опубліковані дані про здійснені угоди підприємства, які не знайшли свого відображення в її фінансовій звітності.

Наведемо приклади сигналізуючих ознак, які можуть допомогти користувачеві фінансової звітності розпізнати перекручення (табл. 1).

Проблема маніпулювання фінансовою звітністю вимагає комплексності у підході до її вирішення, як і будь-яка серйозна проблема в галузі фінансового менеджменту. Кращим способом зниження ризиків помилок і маніпулювання фінансовими показниками, на нашу думку, є розуміння мотивів порушень. Таким чином, незважаючи на різноманіття застосовуваних способів викривлення даних у фінансовій звітності підприємства, всі вони впливають на одні й ті ж елементи такої звітності: завищення валюти балансу, завищення або заниження виручки, витрат тощо.

Якщо в фінансовій звітності виявлені «сигналізуючі ознаки» можливого викривлення інформації, слід розрахувати його індикатори.

Аналіз нефінансової інформації

№ з/п	Джерела інформації	Аналітичні симптоми викривлення фінансової звітності
1	Юристи:	– значні судові процеси; – систематична зміна юристів.
2	Аудитори:	– неподання необхідної аудиторами інформації; – відсутність внутрішнього аудиту; – відмова аудитора давати висновок про фінансове становище підприємства; – систематична зміна зовнішнього аудитора.
3	Члени Ради директорів:	– звільнення за власною ініціативою членів Ради директорів без поважних причин; – систематична ротація членів Ради директорів.
4	Контролюючі органи та фіскальна служба:	– відзив ліцензій; – часті перевірки контролюючими органами; – систематичні порушення податкового законодавства, конфлікти з контролюючими органами;
5	Менеджери:	– систематична зміна керівництва; – висока плинність кадрів серед менеджерів.
6	Банки та інші фінансові організації:	– значні суми заборгованостей; – нездатність компанії отримати позики і кредити та поповнити обігові кошти.
7	Компанії групи:	– нетипові угоди між спорідненими компаніями групи, з метою фіксування цін на продукцію групи.
8	Конкуренти:	– зміна структури відносин між партнерами; – жорстка конкуренція, потенційні поглинання.
9	Замовники та постачальники:	– нові замовники або постачальники; – відсутність налагодженої системи перевірки контрагентів службою безпеки.

Вважаємо, що в процесі проведення аналітичних процедур з метою виявлення фактів викривлень у фінансовій звітності слід користуватися такими показниками, як оборотність активів та темп зниження частки маржинального доходу (табл. 2).

Таблиця 2

Таблиця відхилень індикаторів перекручування від норми

№ з/п	Найменування показника	Формула для розрахунку	Позначення
1	Темп росту виручки від продажів	$\frac{B_1}{B_0}$	$B_{0(1)}$ – виручка від продажів за попередній (звітний) період
2	Темп зниження частки маржинального доходу	$\frac{(B_0 - C_0)/B_0}{(B_1 - C_1)/B_1}$	$C_{0(1)}$ – собівартість продажів за попередній (звітний) період
3	Темп росту якості активів	$\frac{(A_1 - TA_1 - 3B_1)/A_1}{(A_0 - TA_0 - 3B_0)/A_0}$	$A_{0(1)}$ – загальний обсяг активів на початок (кінець) періоду; $TA_{0(1)}$ – обсяг оборотних (поточних) активів станом на початок (кінець) періоду; $3B_{0(1)}$ – залишкова вартість основних засобів на початок (кінець) періоду
4	Темп росту оборотності дебіторської заборгованості в днях	$\frac{ДЗ_1/B_1/365}{ДЗ_0/B_0/365}$	$ДЗ_{0(1)}$ – дебіторська заборгованість на початок (кінець) звітного періоду
5	Темп росту частки витрат у виручці від продажу	$\frac{P_1/B_1}{P_0/B_0}$	$P_{0(1)}$ – розмір собівартості продажів і витрат на продаж за попередній (звітний) період

6	Темп росту частки амортизаційних відрахувань	$\frac{AB_2/ПВ_0}{AB_1/ПВ_1}$	$AB_{2(1)}$ – розмір амортизаційних витрат за попередній (звітний) період; $ПВ_{0(1)}$ – первісна вартість основних засобів на початок (кінець) звітного періоду
7	Темп росту фінансового важеля	$\frac{КЗ_1/ВК_1}{КЗ_0/ВК_0}$	$КЗ_{0(1)}$ – розмір кредиторської заборгованості на початок (кінець) звітного періоду; $ВК_{0(1)}$ – розмір власного капіталу на початок (кінець) звітного періоду
8	Темп зміни коефіцієнта загальної ліквідності	$\frac{ОА_0/КЗ_0}{ОА_1/КЗ_1}$	$ОА_{0(1)}$ – поточні (оборотні) активи станом на початок (кінець) періоду; $КЗ_{0(1)}$ – поточні (короткострокові) зобов'язання станом на початок (кінець) періоду
9	Темп зміни коефіцієнта швидкої ліквідності	$\frac{(ГК_0 + КФВ_0 + ДЗ_0)/КЗ_0}{(ГК_1 + КФВ_1 + ДЗ_1)/КЗ_1}$	$ГК_{0(1)}$ – залишок грошових коштів на початок (кінець) періоду; $КФВ_{0(1)}$ – розмір короткострокових фінансових вкладень на початок (кінець) періоду;
10	Темп зміни оборотності матеріальних запасів в днях	$\frac{МЗ_1/С_1/365}{МЗ_0/С_0/365}$	$МЗ_{0(1)}$ – середній розмір матеріальних запасів за попередній (звітний) період

Розглянемо більш детально, як за допомогою кожного індикатора виявити викривлення і помилки в фінансовій звітності підприємства:

1. *Темп росту виручки від продажів.* В окремих випадках зростання обсягу виручки ще не говорить про наявність викривлених даних у фінансовій звітності підприємства. Хоча підприємства, які показують у звітності збільшення виручки, повинні підпадати під посилений контроль, оскільки збільшуючи обсяг продажів управлінському персоналу потрібно поповнювати оборотні кошти і залучати додаткове фінансування, тим самим зазнаючи складності в досягненні планових показників росту виручки. Тому, якщо підприємство протягом декількох років демонструє високий темп зростання продажів, то вона докладе максимум зусиль, щоб не тільки зберегти, а й збільшити задані темпи зростання. Особливо ризик викривлення даних збільшується, якщо підприємство, яке показує незмінно високі темпи зростання виручки протягом тривалого періоду часу, стикається із економічною кризою. Як наслідок, підприємства з темпом росту продажів вище, ніж середньогалузевої, повинні підпадати під пильну увагу через можливість присутності даних, які піддалися викривленню.

2. *Темп зниження частки маржинального доходу у виручці* показує зниження її якості та свідчить про погіршення становища підприємства на ринку. Даний показник аналізують разом із показником виручки від продажів. Якщо частка маржинального доходу у виручці знижується, а сама виручка зростає, то можна стверджувати про викривлення даних.

3. *Темп зростання якості активів* характеризується як частка необоротних активів, крім основних засобів, у загальному складі активів. Вважається, що якість активів характеризує здатність активу акумулювати грошові потоки. Отже, розраховуючи даний коефіцієнт знайдемо частку необоротних активів, які не здатні ці потоки акумулювати. Підприємство, швидше за все, завищує частку необоротних активів в їх загальному складі, якщо темп зростання якості активів більше одиниці. Якщо підприємство завищує частку необоротних активів в загальному складі активів, що не відноситься до зростання основних засобів, це вказує на необґрунтованість капіталізації витрат, що в підсумку призводить до викривлення показника прибутку.

4. *Темп росту оборотності дебіторської заборгованості в днях.* За умови стабільного зростання або стійкості ділової активності коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості повинен залишатися відносно постійним. За умови значного розширення бізнесу темп росту оборотності дебіторської заборгованості буде знижуватися імовірно через м'яку кредитну політику підприємства щодо покупців. При різкому збільшенні оборотності дебіторської заборгованості ймовірність викривлення показника виручки достатньо велика. Так, і навпаки, можливе завищення показника дебіторської заборгованості при відносно стабільному рівні продажів в разі різкого зниження оборотності цього показника.

Бухгалтерський облік

5. *Темп росту частки витрат у виручці від продажу.* При зростанні обсягів продажів також збільшиться собівартість і комерційні витрати, оскільки вони, в свою чергу, залежать від обсягу цих продажів та не повинні дуже відрізнятися від їх темпів зростання. Якщо темп зростання частки витрат у виручці від продажу, значно відрізняється від одиниці, слід припустити, що викривляється або величина собівартості продажів і комерційних витрат, або показник виручки.

6. *Темп росту частки амортизаційних відрахувань до первісної вартості основних засобів у звичайних умовах приблизно дорівнює одиниці.* Значення даного показника буде відхилятися від одиниці в тому випадку, якщо управлінський персонал підприємства з метою збільшення прибутку знижує величину амортизаційних витрат. Отже, при різкій зміні даного показника можна судити про ймовірність наявності у фінансовій звітності викривлених даних.

7. *Темп росту фінансового важеля* показує величину кредитного ризику, якому піддається підприємство. Для того, щоб підвищити ринкову вартість акцій управлінський персонал підприємства може штучно занижувати рівень фінансового важеля завдяки включенню кредиторської заборгованості до складу прибутку. Таким чином, різкі зміни темпів зростання фінансового важеля вказують на можливість викривлення фінансової звітності підприємства.

На нашу думку, модель можна удосконалити, використовуючи темпи зміни традиційних коефіцієнтів фінансового аналізу, тим більше, історично склалося так, що для виявлення викривлення обліково-звітної інформації, звертаються до методик і прийомів фінансово-економічного аналізу.

8. *Темп зміни коефіцієнта загальної ліквідності* показує, чи здатне підприємство покрити поточні зобов'язання чи ні, що свідчить про її рівень платоспроможності. У разі якщо управлінський персонал вдасться до викривлення фінансової звітності шляхом заниження зобов'язань, то це призведе до різкої зміни загальної ліквідності підприємства.

9. *Темп зміни коефіцієнта швидкої ліквідності* характеризується здатністю підприємства покрити зобов'язання за короткий період часу. Коефіцієнт швидкої ліквідності (на відміну від змін коефіцієнта загальної ліквідності) більш сприйнятливий до маніпуляцій із показником дебіторської заборгованості. Коефіцієнт швидкої ліквідності значно знизиться, якщо управлінський персонал підприємства намагатиметься викривити фінансову звітність шляхом завищення виручки від продажів і дебіторської заборгованості.

10. *Темп зміни оборотності матеріальних запасів у днях* показує кількість разів використання матеріальних запасів у процесі продажу. З метою зменшення прибутку управлінський персонал підприємства може застосовувати різні способи по завищенню собівартості продажів. Коефіцієнт

оборотності матеріальних запасів збільшиться, якщо собівартість продажу було завищено, а обсяг матеріальних запасів не викривлено, і навпаки. Отже, суттєве коливання темпу зміни оборотності матеріальних запасів від одиниці може бути розцінено як сигнал про викривлення даних в бухгалтерській фінансовій звітності.

Відзначимо, що в результаті застосування моделі фінансових індикаторів викривлення можна виявити невідповідність фінансової звітності в половині випадків від їх загального числа. Однак, для вирішення проблеми викривлення фінансової звітності необхідна підтримка не тільки законодавчого регулювання, а й громадський контроль. Використання аналізу відхилень від норми індикаторів викривлень в практиці необхідно, оскільки це допомагає знизити ризик власних втрат майже вдвічі.

Для того щоб використовувати таблицю відхилень від норми індикаторів перекручення, буде потрібна фінансова звітність підприємства за декілька звітних періодів, з метою зниження циклічного та сезонного впливів на показники, а також звітність підприємства тієї ж галузі та розміру.

Розпізнавання інвестором або іншим зовнішнім користувачем викривлень фінансової звітності стає можливим завдяки набору зазначених вище індикаторів викривлення, побудованих на основі вибірки підприємств, акції яких розміщуються на ринках цінних паперів.

На нашу думку, таблицю відхилень індикаторів відхилень від норми можна доповнити аналізом реального фінансово-економічного стану підприємства за допомогою побудови аналітичного бухгалтерського балансу, яке має відбуватися в дві стадії:

1) оцінка ринкової вартості активів (майна) підприємства;

2) оцінка ринкової вартості пасивів.

Існує три підходи до оцінки вартості майна: дохідний, порівняльний і витратний.

Оцінка вартості майна із застосуванням дохідного підходу здійснюється на основі економічних вигід підприємства, які отримає власник від фінансово-економічної діяльності підприємства протягом кількох років і враховує перспективи розвитку підприємства та очікування інвесторів. У зв'язку з цим виникає висока трудомісткість оцінки та її імовірнісний характер, що пов'язано зі складністю прогнозування на перспективу.

Оцінка вартості майна із застосуванням порівняльного підходу проводиться шляхом порівняння інформації про фінансово-господарську діяльність та ринкової вартості підприємства, що аналізується із схожими.

Оцінка вартості майна із застосуванням витратного методу здійснюється шляхом розрахунку ринкової вартості активів і зобов'язань.

При формуванні рейтингової оцінки фінансово-економічного стану підприємства розраховують чотири групи показників (ліквідності, рентабельності,

ділової активності, фінансової стійкості) на базі балансу (звіту про фінансовий стан) та звіту про фінансові результати (звіт про сукупний дохід).

Пріоритетне значення для розрахунку фінансово-економічних показників набувають дані агрегованого (зведеного) бухгалтерського балансу (табл. 3).

Таблиця 3

Агрегований (зведений) бухгалтерський баланс на прикладі підприємства МБВП «МЕКОЛ», грн.

№ з/п	Група балансу	Умовні позначення	Рядки звітності	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Середній показник
Активи				Звітний баланс		
1	Найбільш ліквідні активи	A ₁	1165	4332	5801	5067
2	Швидко реалізовані активи	A ₂	1120, 1125, 1130, 1135, 1155, 1160	118971	111015	114993
3	Повільно реалізовані активи	A ₃	1100, 1170, 1190	414238	435568	424903
4	Важко реалізовані активи	A ₄	1095	155762	171085	163424
5	Баланс (A ₁ +A ₂ +A ₃ +A ₄)	БА	1300	693303	723469	708386
Баланс				Звітний баланс		
6	Найбільш строкові зобов'язання	П ₁	1620, 1625, 1630, 1635, 1640, 1645, 1690	148221	68022	108121
7	Короткострокові зобов'язання	П ₂	1600, 1605, 1610, 1615	111000	106561	108780
8	Довгострокові зобов'язання	П ₃	1695	106	50249	25178
9	Постійні пасиви (власний капітал)	П ₄	1495, 1595, 1665	433976	498637	466307
10	Баланс (П ₁ +П ₂ +П ₃ +П ₄)	БП	1900	693303	723469	708386

На завершальному етапі аналітичних процедур доцільно провести розрахунок чистих активів і виявити ознаки неплатоспроможності, що буде остаточною перевіркою на предмет наявності у фінансової звітності суттєвих викривлень. Це також дозволяє встановити обґрунтованість сумнівів у застосуванні принципу безперервності діяльності для

підготовки фінансової звітності економічного суб'єкта.

На нашу думку, алгоритм розрахунку основних коефіцієнтів та їх значення, а також рейтингову оцінку фінансово-економічного стану підприємства для зручності слід навести в таблиці основних показників оцінки фінансового стану підприємства (табл. 4).

Таблиця 4

Основні показники оцінки фінансового стану на прикладі підприємства МБВП «МЕКОЛ»

№ з/п	Найменування показника	Економічна сутність	Алгоритм розрахунку	Розрахункове значення по бухгалтерському балансу
Показники ліквідності				
1	Загальний коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності) $K_{л.п}$	Можливість погашення короткострокових зобов'язань за рахунок оборотних коштів	$\frac{A_1 + A_2 + A_3}{P_1 + P_2}$	2,51
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності $K_{ш.л}$	Платіжні можливості підприємства з урахуванням своєчасного проведення розрахунків з дебіторами	$\frac{A_1 + A_2}{P_1 + P_2}$	0,55

3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності $K_{ал}$	Можливість погашення короткострокових зобов'язань за рахунок грошових коштів і короткострокових фінансових вкладень	$\frac{A_1}{\Pi_1 + \Pi_2}$	0,02
Показники фінансової стійкості				
4	Коефіцієнт співвідношення власних і позикових коштів $K_{свнк}$	Величина позикових коштів на одну гривню власних коштів	$\frac{\Pi_1 + \Pi_2 + \Pi_3}{\Pi_4}$	0,52
5	Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів $K_{неок}$	Рівень власних коштів, вкладених у найбільш мобільні активи	$\frac{(A_1 + A_2 + A_3)}{\Pi_4}$	1,17
			$\frac{(\Pi_1 + \Pi_2 + \Pi_3)}{\Pi_4}$	0,52
6	Коефіцієнт автономії K_a	Частка власних коштів в сукупних активах	$\frac{\Pi_4}{БА}$	0,66
Показники рентабельності				
7	Рентабельність власного капіталу по чистому прибутку R_k	Ефективність використання власного капіталу	$\frac{ЧП}{\Pi_4}$	0,06
8	Рентабельність сукупних активів по чистому прибутку R_a	Ефективність використання майна (сукупних активів)	$\frac{ЧП}{БА}$	0,04
Показники ділової активності (оборотності)				
9	Коефіцієнт оборотності оборотних активів $K_{ооб}$	Швидкість обороту оборотних активів	$\frac{D}{A_1 + A_2 + A_3}$	0,73
10	Коефіцієнт оборотності власного капіталу $K_{ока}$	Швидкість обороту власного капіталу	$\frac{B}{\Pi_4}$	0,85

Вважаємо, що позитивним моментом розглянутих показників є те, що найбільший інтерес вони представляють при перевірці фактів та отримання додаткових доказів навмисних викривлень суб'єктів господарювання.

Пропонуємо крім представлених показників порівняльного аналізу в практиці застосування

аналітичних процедур при виявленні помилок і викривлень у фінансовій звітності підприємства використовувати Z-модель Е. Альтмана, а також бухгалтерський та аналітичний баланс. Порядок розрахунку моделі наведено в табл. 5.

Таблиця 5

Порядок розрахунку і значення показників

№ з/п	Показники	Порядок розрахунку	За даними бухгалтерського балансу
1	X1	$\frac{(A_1 + A_2 + A_3)}{БА}$	0,8
2	X2	$\frac{\Pi_2}{БА}$	0,15
3	X3	$\frac{\Pi_{нек}}{БА}$	0,07
4	X4	$\frac{(\Pi_1 + \Pi_2 + \Pi_3)}{\Pi_4}$	1,93
5	X5	$\frac{B}{БА}$	0,56
6	Z	-	3,119

Z-модель Е. Альтмана розраховується за формулою:

$$Z = 1,2 \cdot X_1 + 1,4 \cdot X_2 + 3,3 \cdot X_3 + 0,6 \cdot X_4 + 1,0 \cdot X_5 \quad (1)$$

При $Z < 1,8$ ризик банкрутства дуже високий, при Z від 1,8 до 2,7 ризик банкрутства середній, при Z від 2,7 до 2,9 – ризик банкрутства невеликий, при $Z > 2,9$ ризик банкрутства дуже низький.

При дослідженні проблеми викривлення фінансової звітності не можна не відзначити той факт, що без належного знання галузевої специфіки і виробничих показників підприємства виявити факти викривлення у звітності досить важко. Наприклад, якщо підприємство займається тільки видобутком корисних копалин, то, знаючи рівень видобутку, ціну, частку продажів, – а таку інформацію можна отримати з відкритих джерел, – можна просто розрахувати виручку з відхиленням плюс-мінус 5 % і зрозуміти, що, принаймні, в частині виручки суттєвих викривлень немає. Аналогічно, знаючи напрями відвантаження, тарифи української залізниці на вантажні перевезення, можна перевірити витрати на збут. Якщо ж продукція підприємства неоднорідна, фізичні обсяги продажу невідомі, а структура витрат непрозора, – ось тоді можливості аналітичних процедур обмежені й доводиться більше покладатися на чесність управлінського персоналу підприємства та сумлінність її аудиторів.

Висновки. Проаналізувавши ситуацію, ми дійшли висновку, що плюсом використання аналітичних прийомів у виявленні викривлень у фінансовій звітності підприємства є допомога зовнішнім користувачам, інвесторам, кредитним організаціям розпізнати її недостовірність. Застосування аналітичних процедур допомагає акцентувати увагу на «вузких місцях» у фінансовій звітності, що скорочує терміни та обсяг перевірки, а також дає можливість перевірити взаємозв'язок показників.

Дослідження показало, що для активної роботи по досягненню достовірності фінансової звітності потрібне використання різноманітних засобів, серед яких окреме місце займає організований підхід до аналітичних процедур. Вважаємо, що аналітична робота, яка відіграє важливу роль у виявленні та попередженні викривлення фінансової звітності, повинна займати провідне місце в обліковій роботі. Виходячи з цього, нами запропоновано методику застосування аналітичних процедур з метою перевірки фактів та отримання додаткових доказів викривлення фінансової звітності.

4 Список використаних джерел

1. Бардаш С.В. Економічний контроль в Україні: системний підхід: [монографія] / С.В. Бардаш. – К.: КНТЕУ, 2010. – 656 с.
2. Білуха М.Т. Курс аудиту: [Підручник] / М.Т. Білуха – К.: Вища шк., 1998. – 574 с.
3. Бондар В.П. Концепція розвитку аудиту в Україні: теорія, методологія, організація:

[монографія] / В.П. Бондар. – Житомир: ЖДТУ, 2008. – 456 с.

4. Бондар М.І. Аудит в АПК: [Навч. – метод. посіб. для самост. вивч. дисц.] / М.І. Бондар. – К.: КНЕУ, 2009. – 269 с.

5. Бутинець Ф.Ф. Альфа і омега бухгалтерського обліку або моя болісна несповідь: [монографія] / Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ПП «РУТА», 2007. – 328 с.

6. Гуцаленко Л.В. Внутрішньогосподарський контроль: [навч. посіб.] / Л.В. Гуцаленко, М.М. Коцупатрий, У.О. Марчук. – К.: ЦУЛ, 2014. – 496 с.

7. Жук В.М. Облікові технології у забезпеченні інвестиційної привабливості та фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств / В.М. Жук, Ю.С. Бездушна, О.С. Вдовенко // Облік і фінанси. – 2013. – № 4 (62). – С. 32-38.

8. Жук В.М. Розвиток моделювання в бухгалтерському обліку / В.М. Жук // Облік і фінанси АПК. – 2010. – № 3. – С.26-32.

9. Івахненко С.В. Інформаційні технології аудиту та внутрішньогосподарського контролю в контексті світової інтеграції: [монографія] / С.В. Івахненко. – Житомир: ПП «Рута», 2010. – 432 с.

10. Контроль у системі інноваційного менеджменту підприємства: [монографія] / за ред. С.В. Мниха. – К.: КНТЕУ, 2011. – 452 с.

11. Корінько М.Д. Контроль та аналіз діяльності суб'єктів господарювання в умовах диверсифікації: теорія, методологія, організація: [монографія] / М.Д. Корінько. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. агенство», 2007. – 429 с.

12. Костирко Р.О. Контроль і аналіз в системі управління економічним потенціалом господарюючого суб'єкта: методологія та організація: [монографія] / Р.О. Костирко. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля, 2010. – 728 с.

13. Пантелеев В.П. Аудит: [Навч. посіб.] / В.П. Пантелеев. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 400 с.

14. Петрик О.А. Організація та методика аудиту підприємницької діяльності: [Навч. посіб.] / О.А. Петрик, В.Я. Савченко, Д.Є. Свідерський. – К.: КНЕУ, 2008. – 472 с.

15. Прийняття рішень в аналізі та контролі капіталу торговельних підприємств: [монографія] / А.Д. Бутко, О.Л. Шерстюк, А.М. Пташник та ін. – К.: КНТЕУ, 2011. – 276 с.

16. Пушкар М.С. Теорія пізнання у розвитку науки про контроль: [монографія] / М.С. Пушкар. – Тернопіль: Карт-бланш, 2011. – 140 с.

17. Шевчук В.О. Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою (проблеми теорії, організації, методології): [монографія] / В.О. Шевчук. – К.: КДТЕУ, 1998. – 371 с.